

Akkrum-Nes, Aldeboarn, Haskerdijken

Landschap, dorpen, buurtschappen

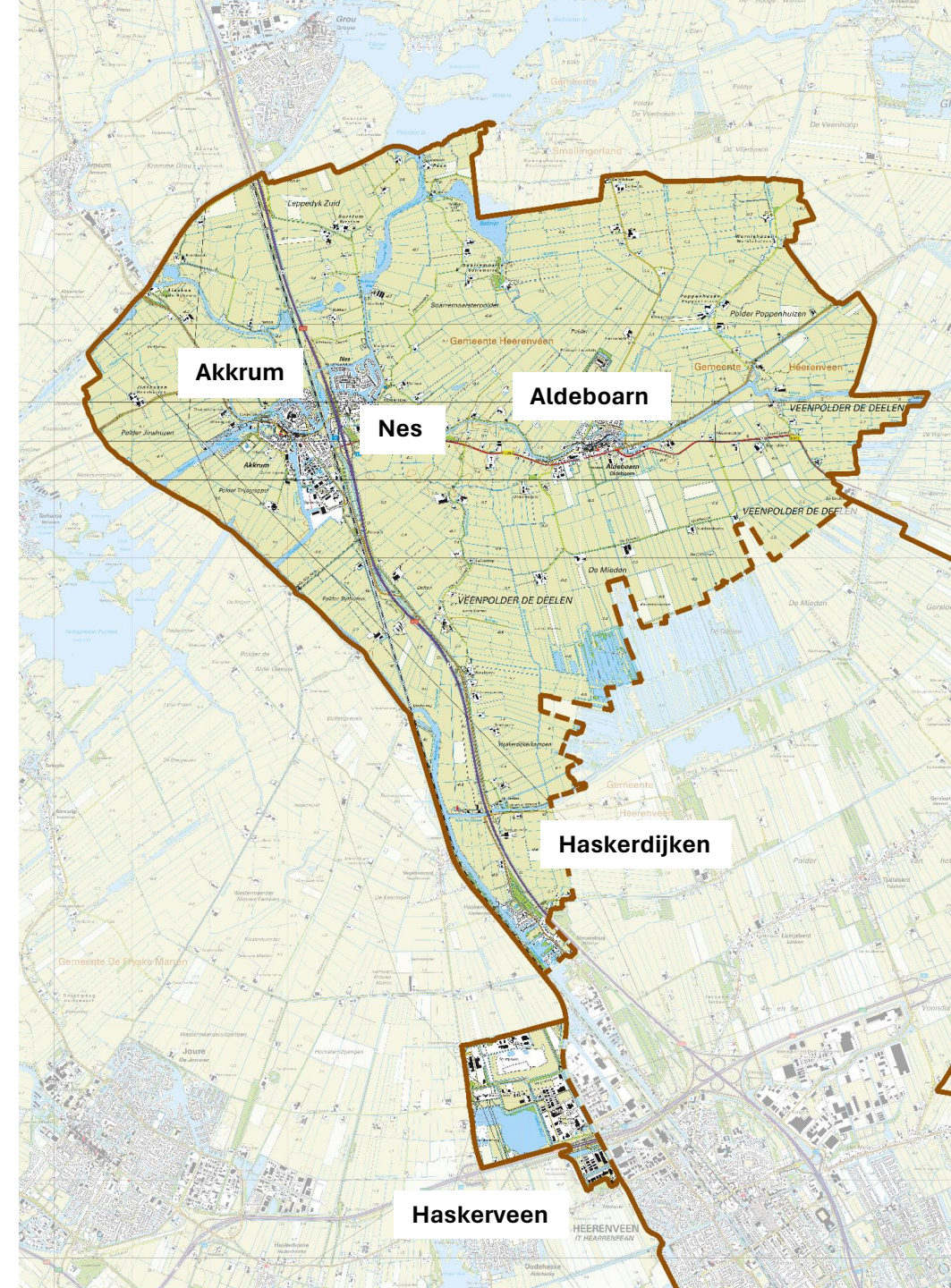

Gemeente Heerenveen
Vita Teunissen - SteenhuisMeurs

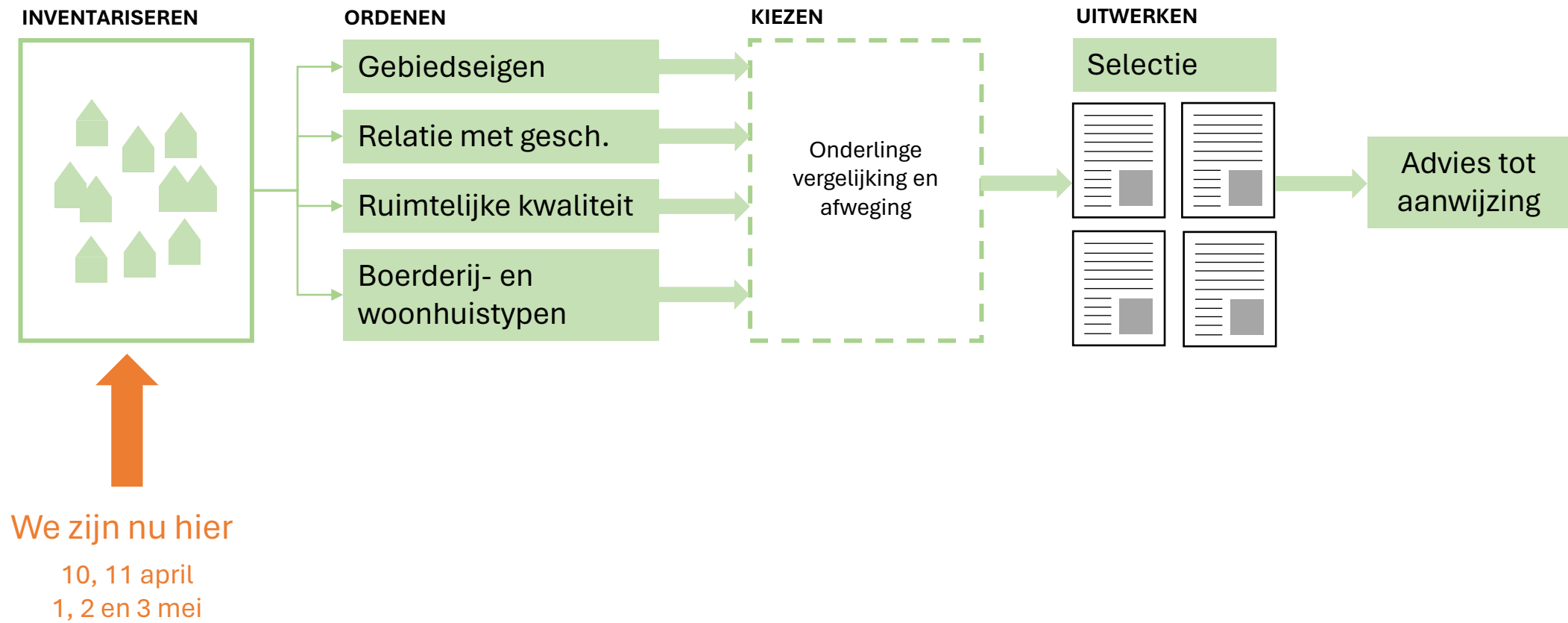
STEEN
HUIS
MEURS

Onderzoeksgebied

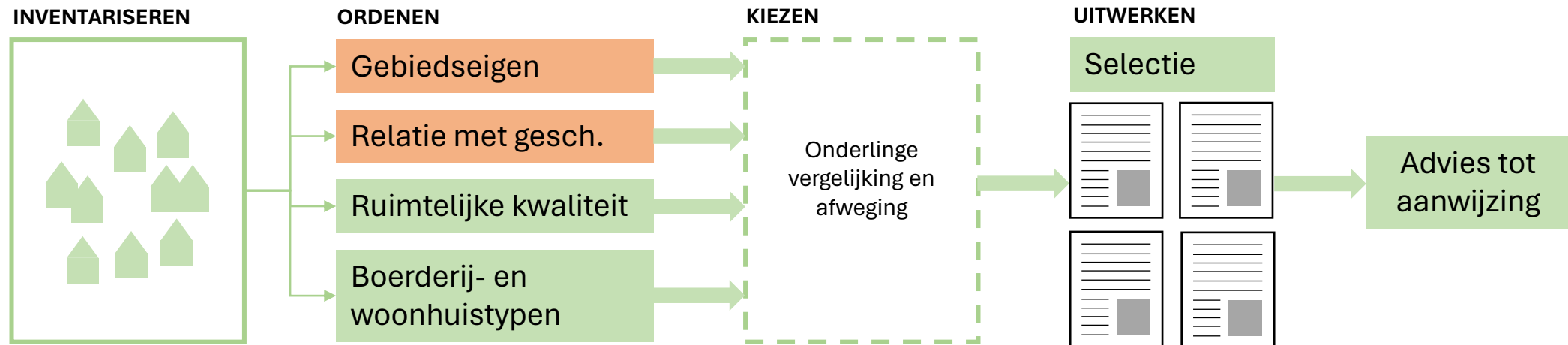
- Akkrum-Nes, Aldeboarn, Haskerdijken, Haskerveen en omliggende buurtschappen en boerderijen
- Bouwjaar tot 1971

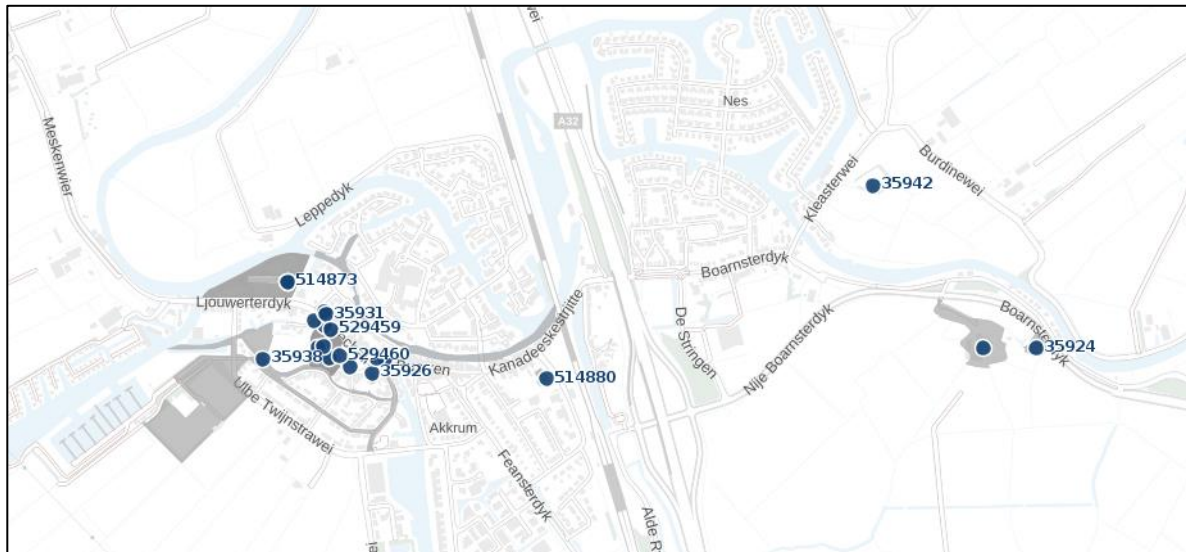
Waarom het verhaal?

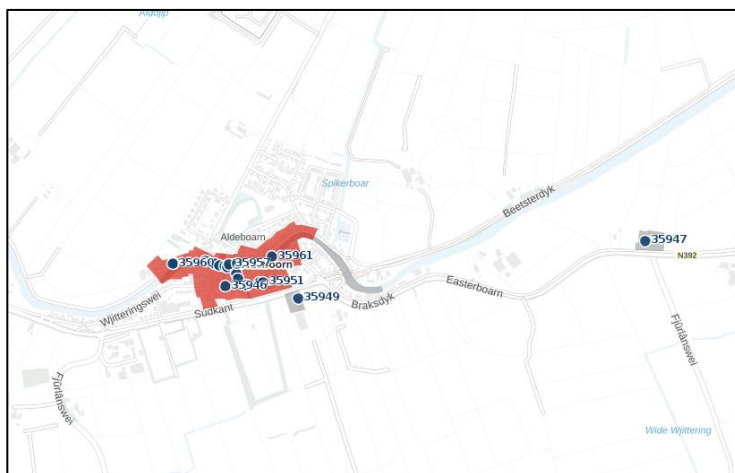
Waarom het verhaal?

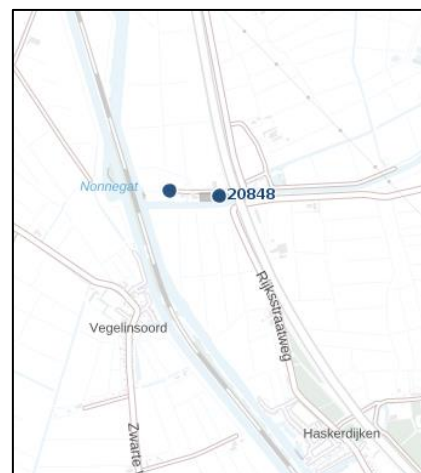
Akkrum-Nes

Aldeboarn

Haskerdijken

Heechein 4 Akkrum

Coopersbrug

Klokkestoel Nes

Mellemolen Akkrum

Geref. Kerk Aldeboarn

Doopsg. Kerk Akkrum

Draaibrug Aldeboarn

Stelpboerderij Haskerdijken

Kop-hals-romp Akkrum

Waag Aldeboarn

Doelhofkerk Aldeboarn

Hervormde Kerk Haskerdijken

40 rijksmonumenten

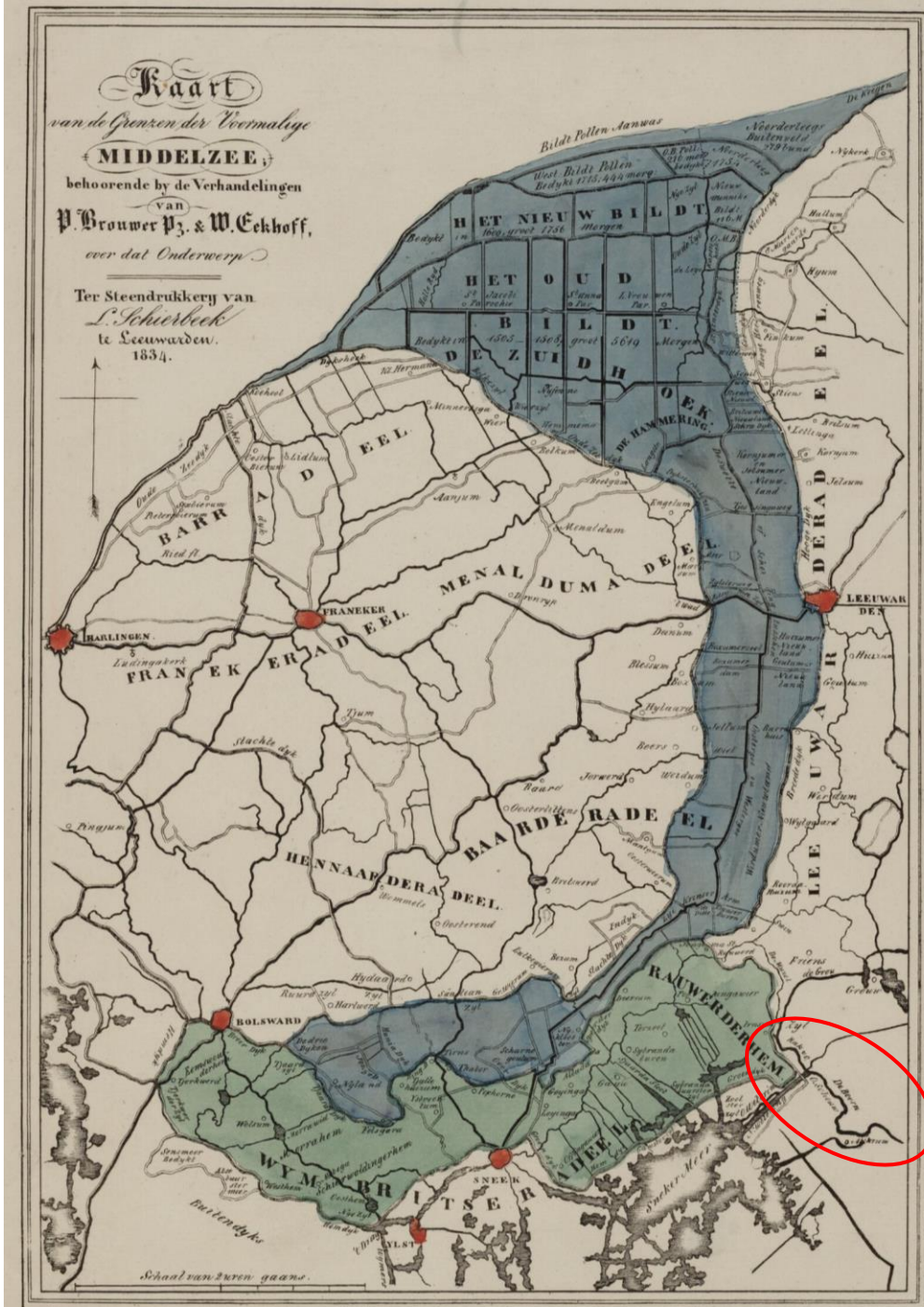

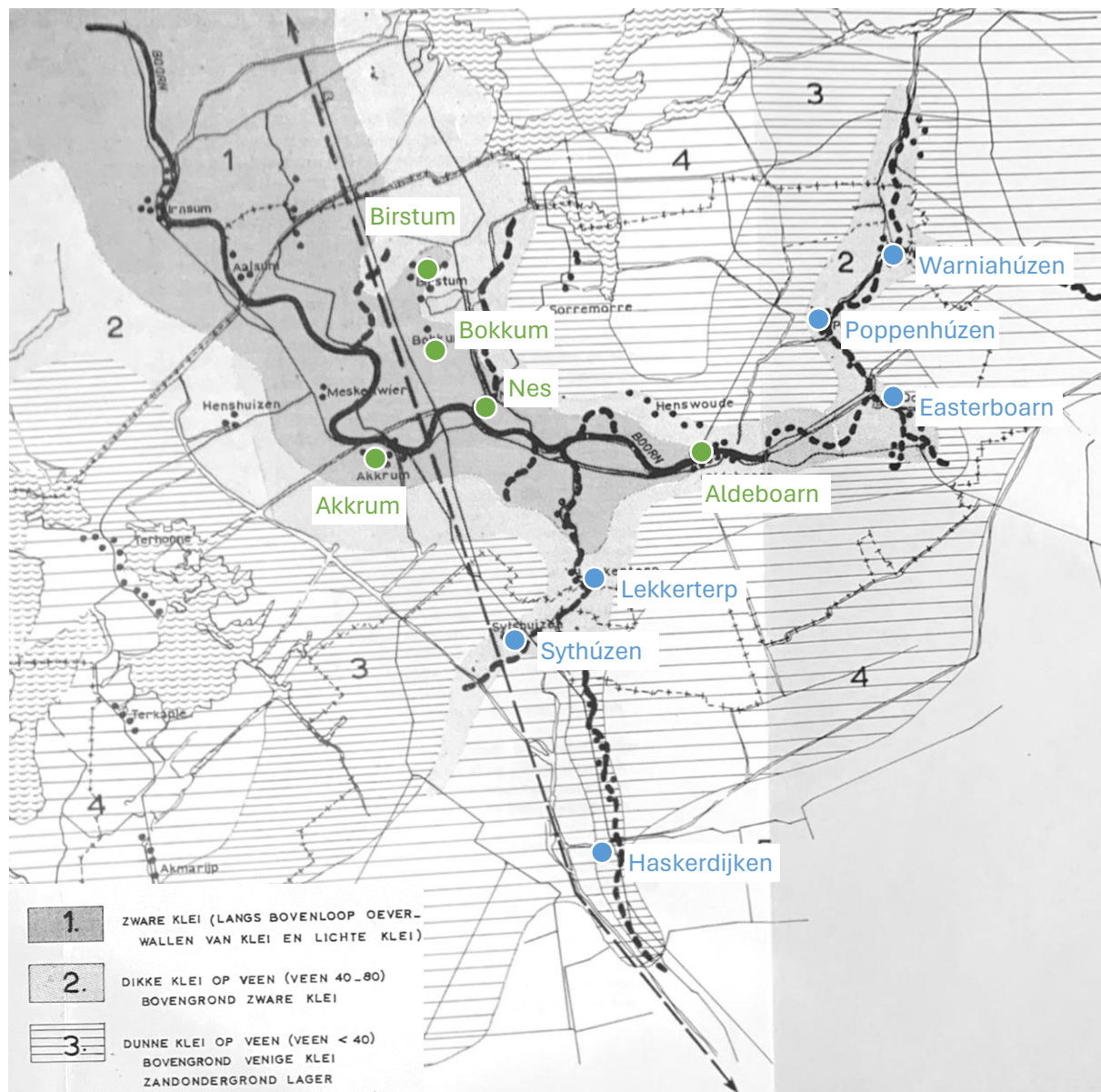
Vijf episoden

1. Bodem bepaalt geschiedenis
2. Melk, hooi en veen
3. Industrie, waterschappen, voorspoed
4. Uitbreidingsplannen en ruilverkavelingen
5. 'Levensvatbare dorpen'

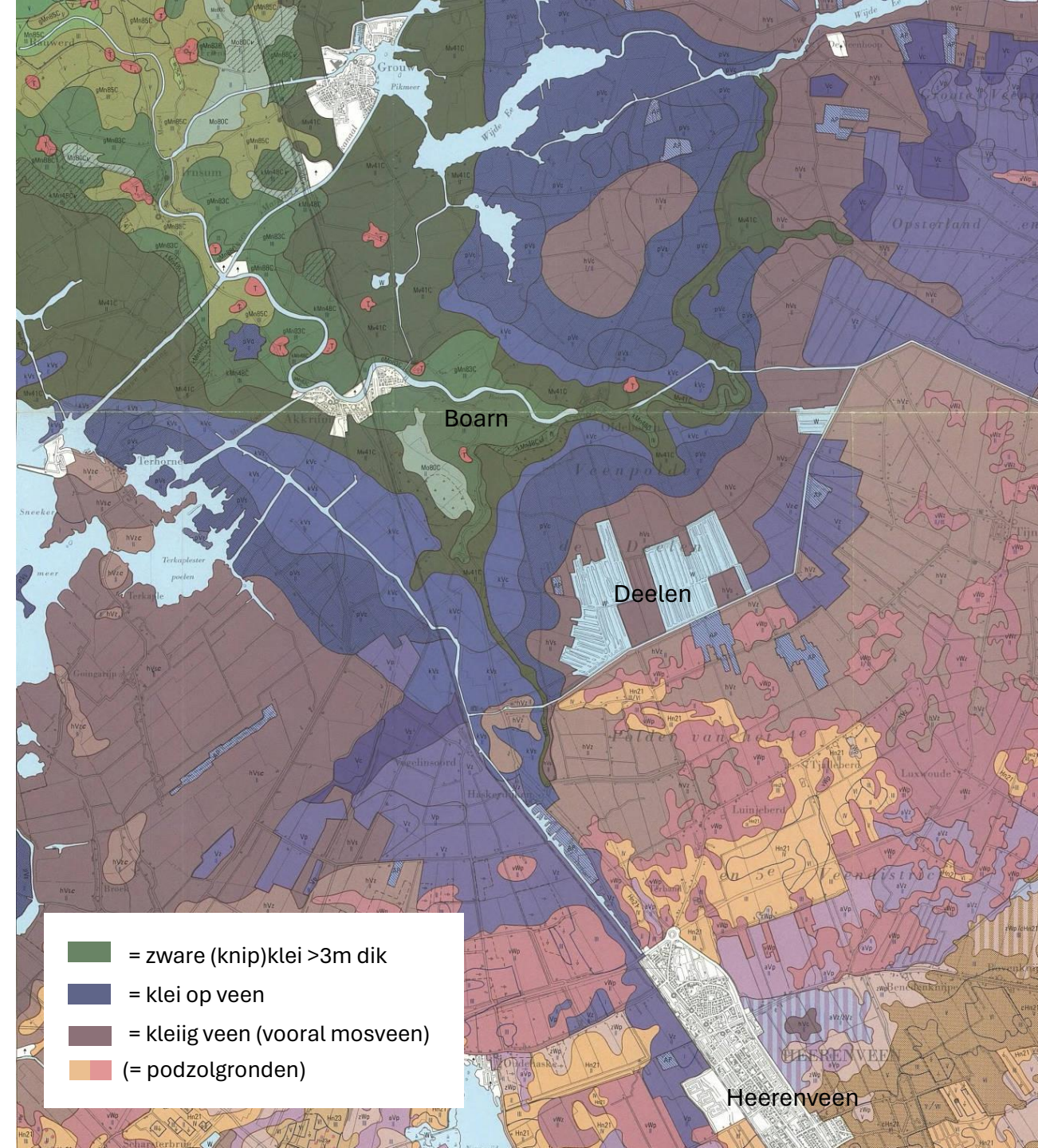
1. Bodem bepaalt de geschiedenis

Boarn als zijarm van de Middelsee

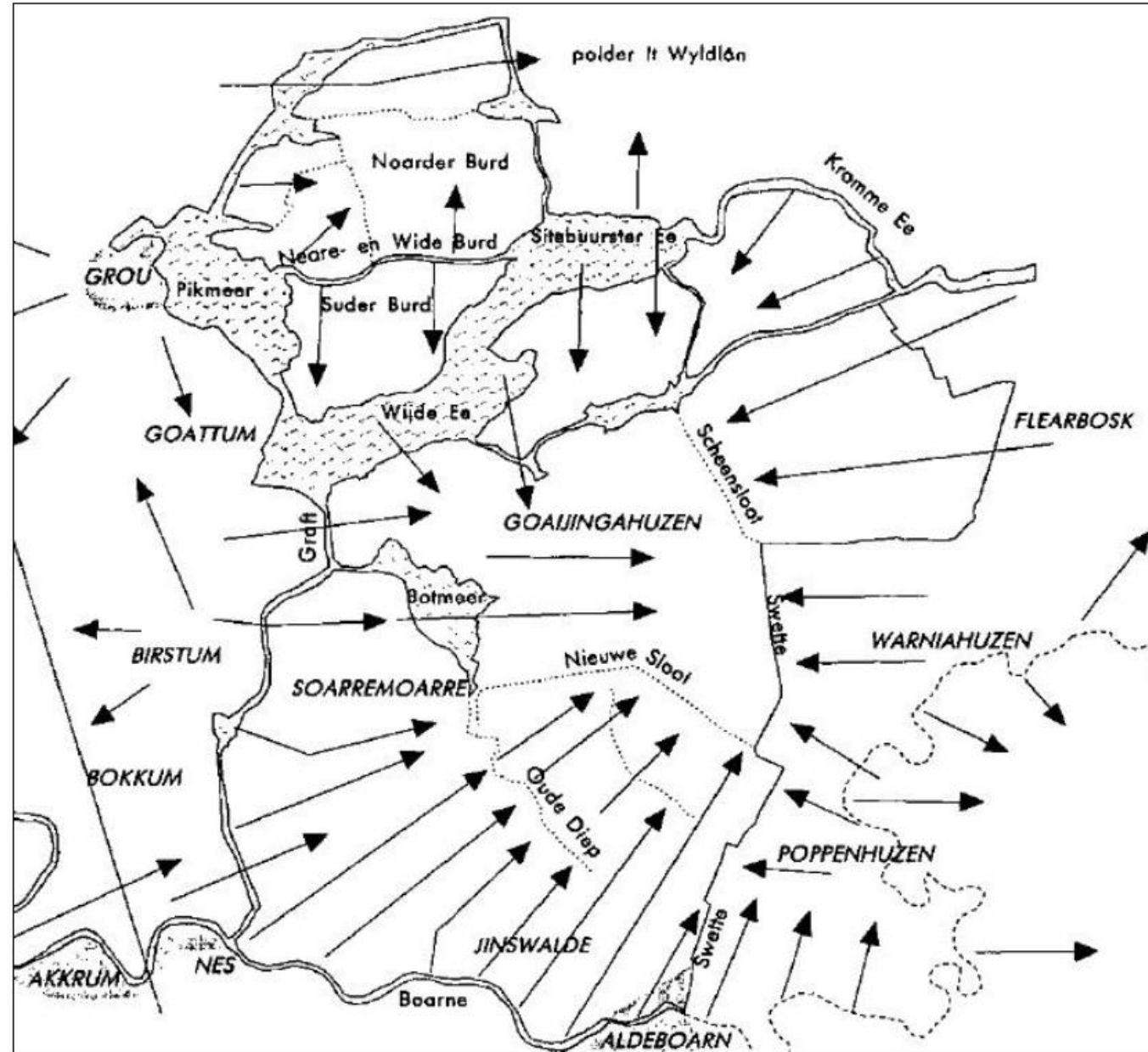
Bewoning op terpen langs de Boarn en zijtakken

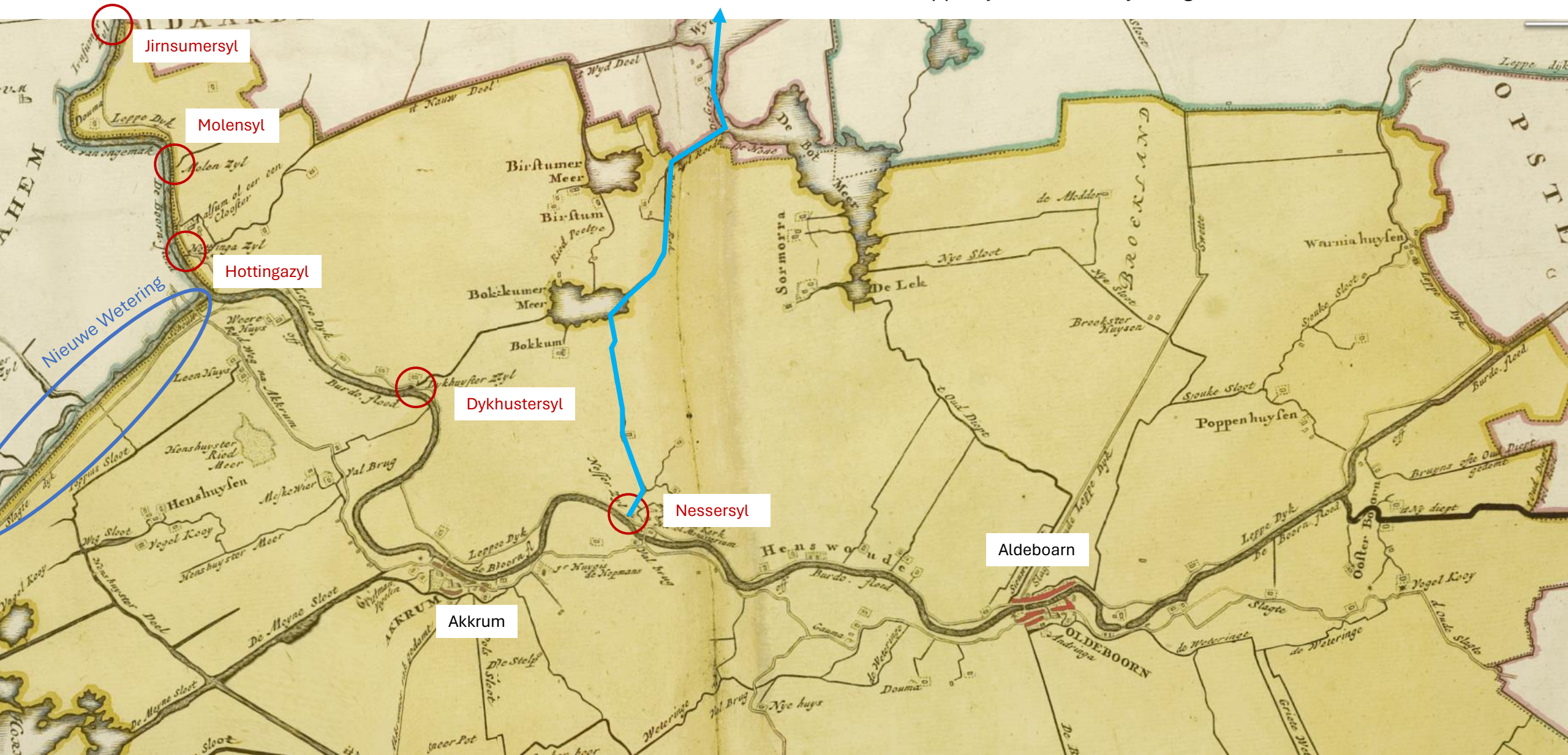
Exploratie

Het nattere veen in vanaf Boarn en oude kreken

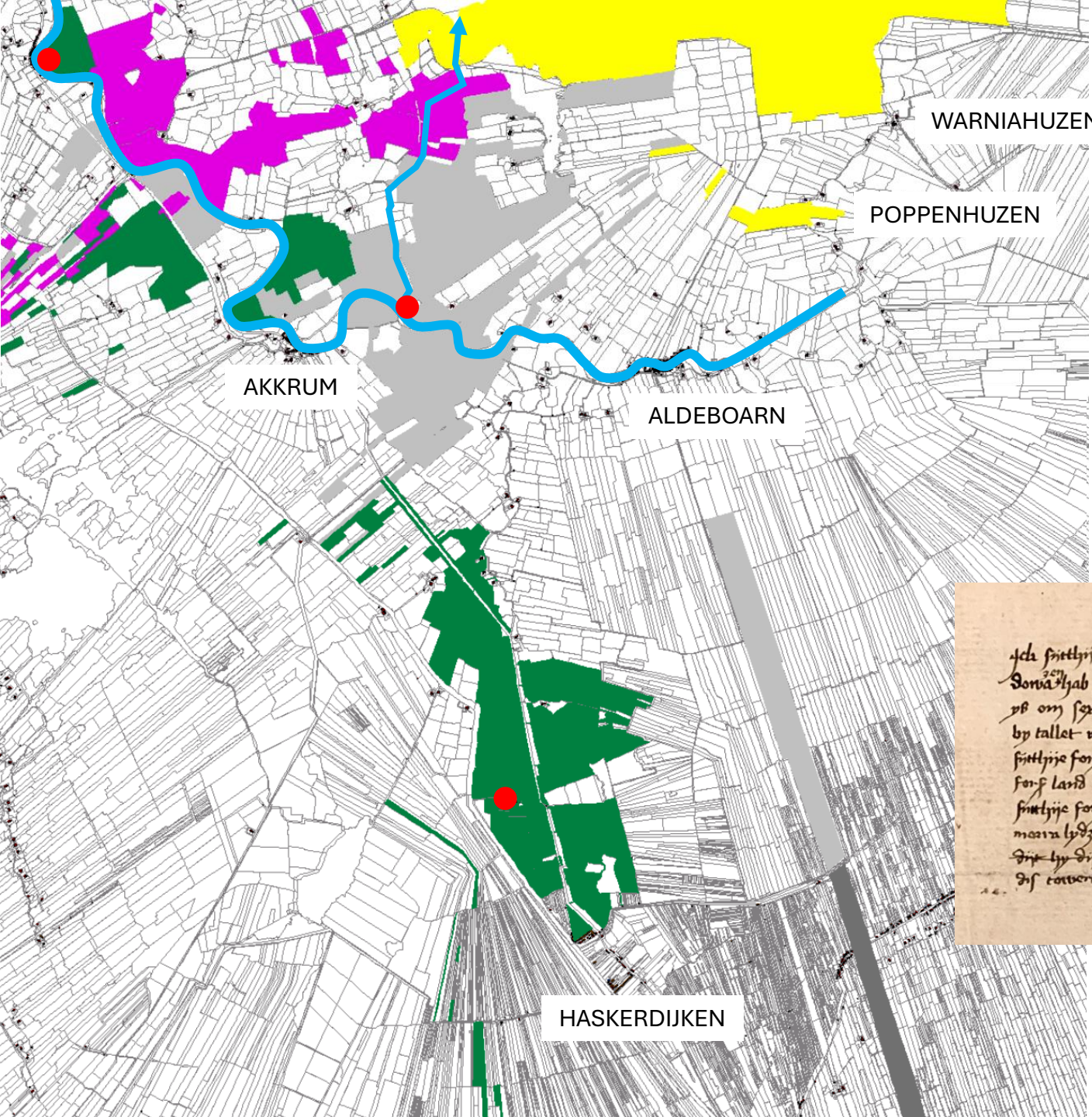
Eerste grote waterwerken

Na catastrofale stormvloed en vanaf 10^e eeuw: Nieuwe Wetering naar Sneekermeer (opgenomen in Pr. Margrietkanaal) en aanleg Leppedijk en Slachtedyk langs de Boarn

Aldeboarn centrum voor handel
en religie

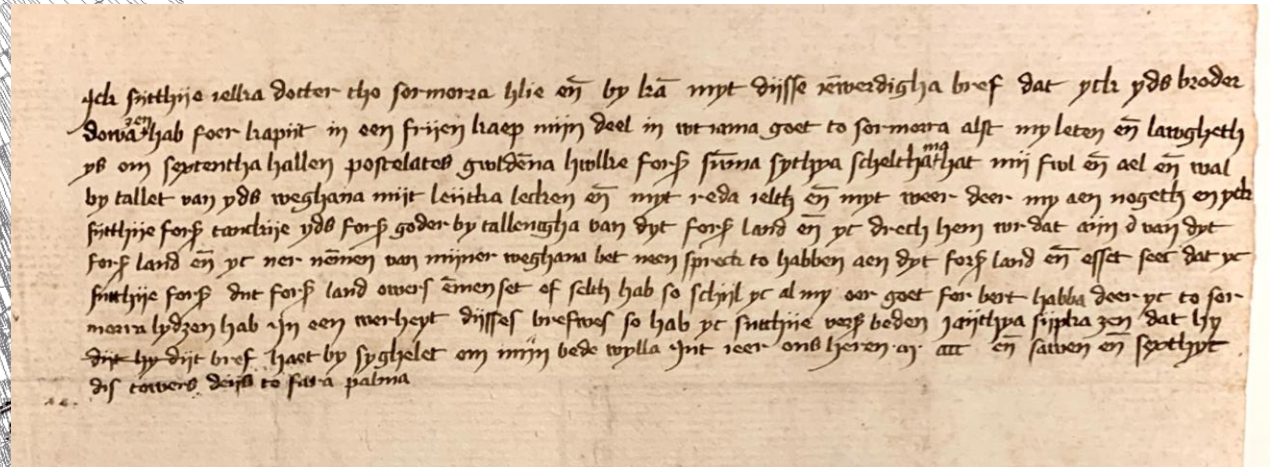

Kloostergoederen middeleeuwen

- Convent Haskerdiijk, gesticht in 1231
- Klooster van Nes, gesticht in 1243
- Klooster van Aalsum, gesticht 15^e eeuw
- Klooster Smalle Ee

Opkomst van de kloosters: “Levensverzekeringen voor de ziel”

(Prof. Hans Mol)

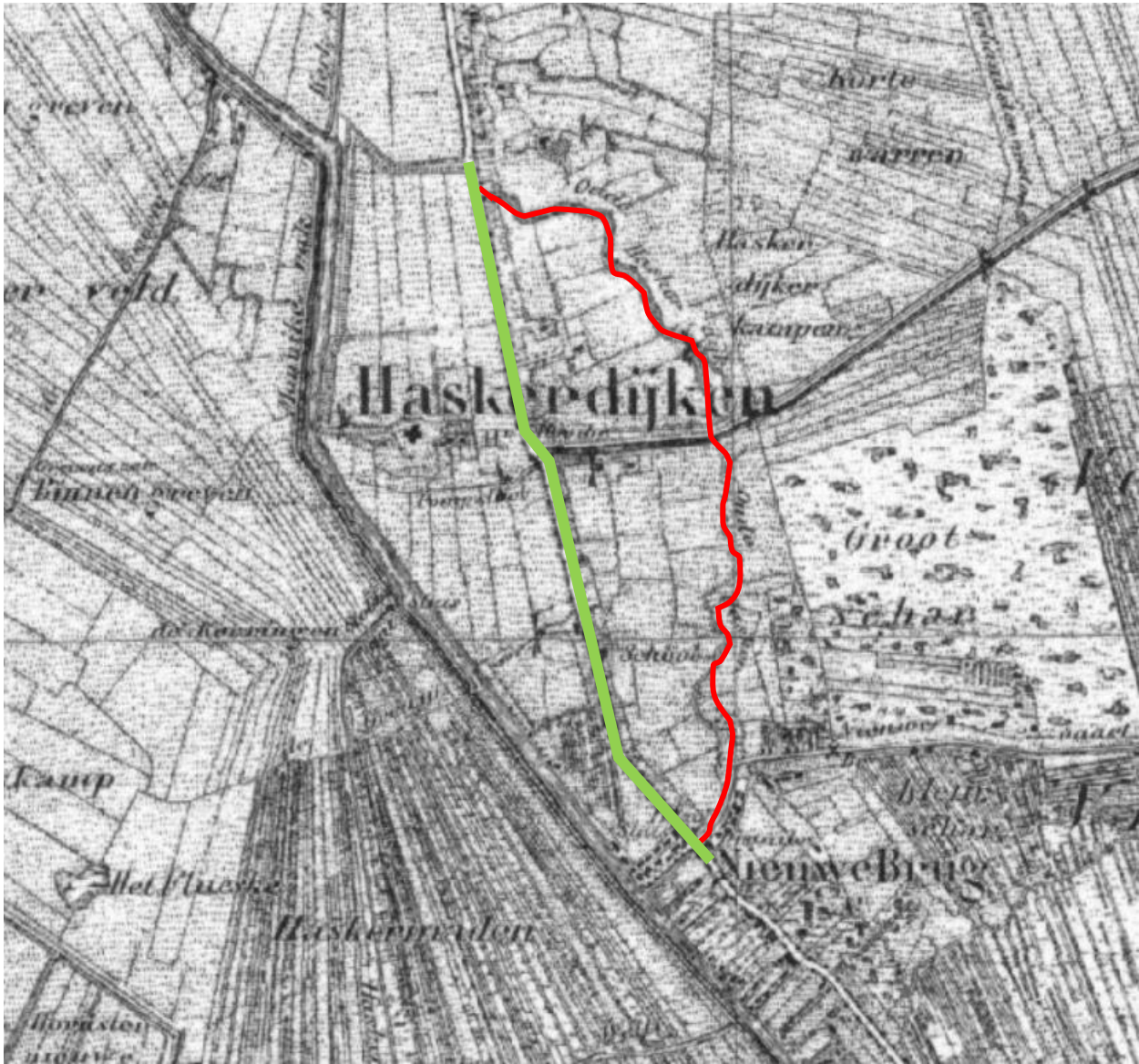

Schenkingsakte aan klooster Aalsum, 1467

Reformatie 1580, einde van de orde van de kloosters
**Opkomst van families die als nieuwe rentmeesters
doorgingen met het occuperen en beheren van het
landschap**

Andringastate in Akkrum van grietman Lycklama à Nijeholt, 1762

Grietman Vegelin van Claerbergen nieuwe Haskerdijk, 1716

Rijke cultuur

1755 Doelhofkerk in Aldeboarn: beschildering tongewelf door Johannes Bekker, in 1961 ontdekt.

Beurtvaart

Openbaar vervoer van de
pre-industriële tijd

Rechts een hektjalk beurtvaart
Akkum - Amsterdam

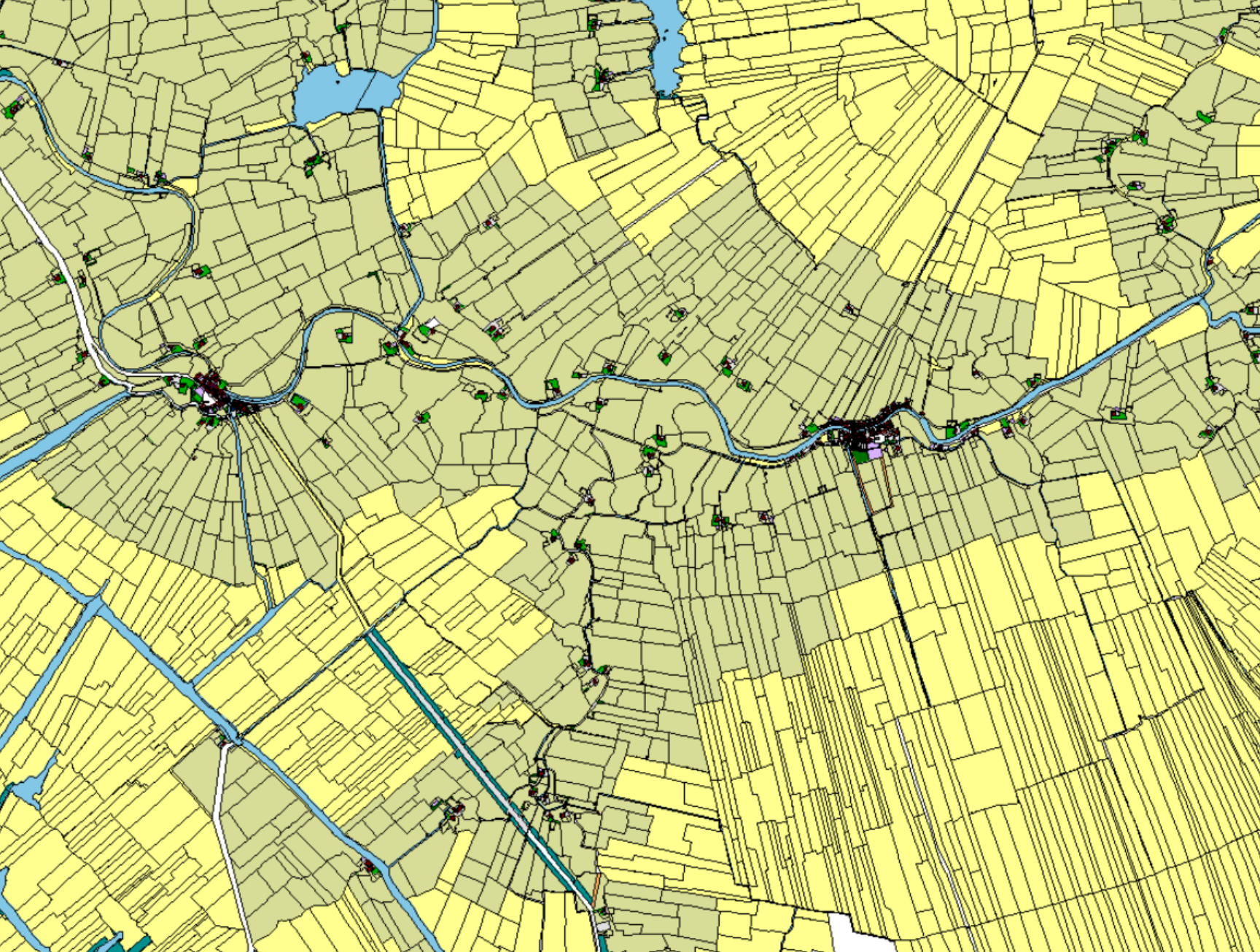
2. Melk, hooi en turf

Zomerpolders
Winterpolders
Boezemland

< 1830

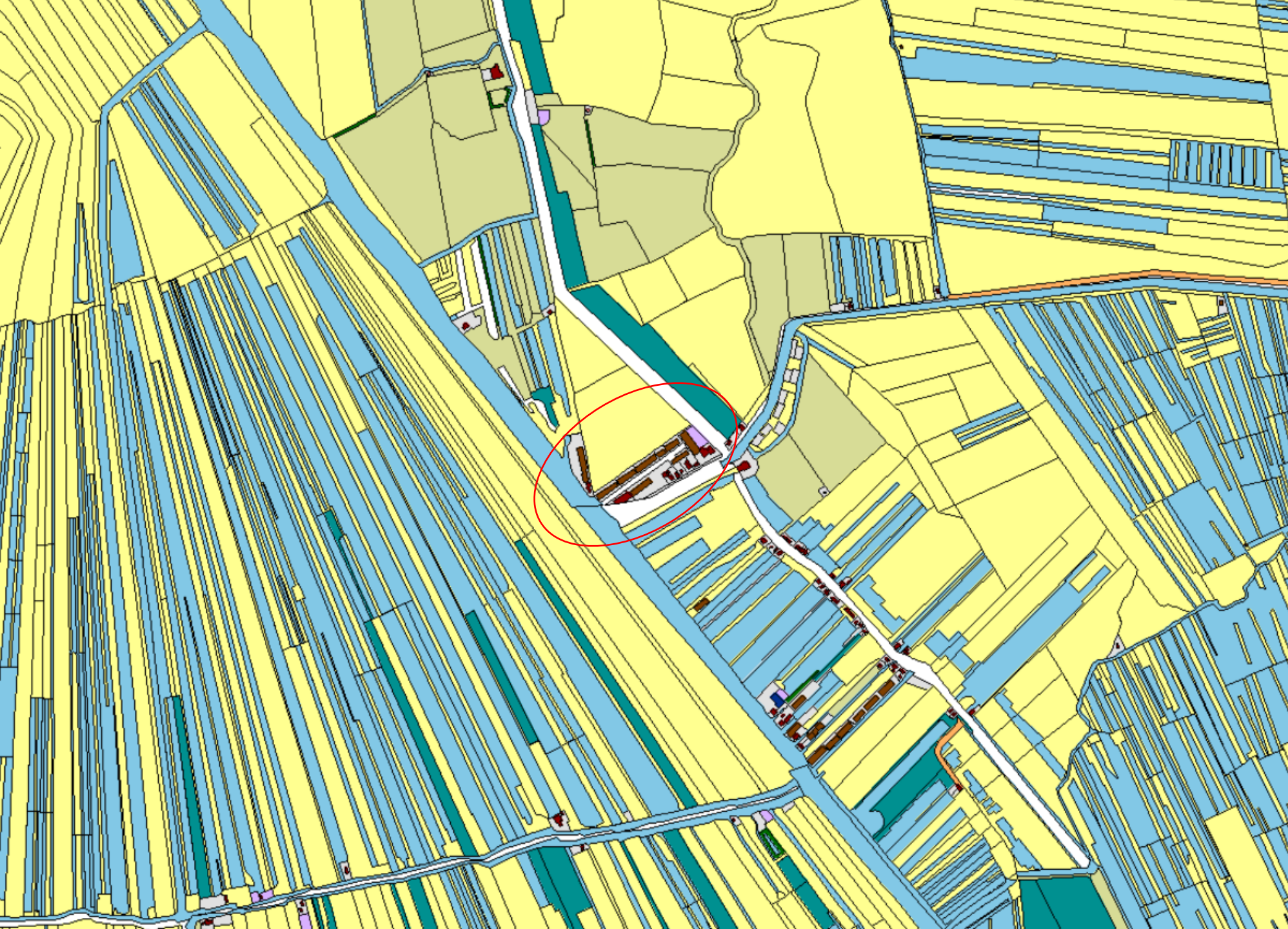
Wei- (groen) en hooilanden (lichtgeel)

Melk, boter, kaas, vlees (tonslagerijen)

Hooi

Veen, veenbazen,
turfschuren en
veenarbeiders

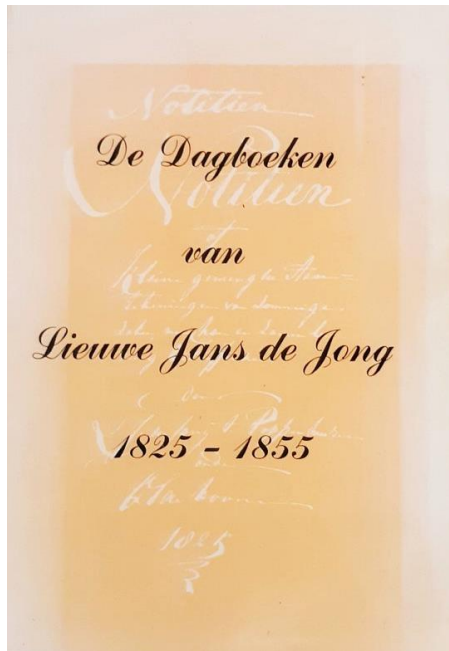
Weaze 30, Aldeboarn
Gebouwd in 1760-1762 voor Klaas Teunis de Jong,
veenbaas te Gersloot

Leven met het water en de wind, stormvloed 1825 en Groninger ziekte 1826

Lieuwe Jans de Jong (1789-1855):

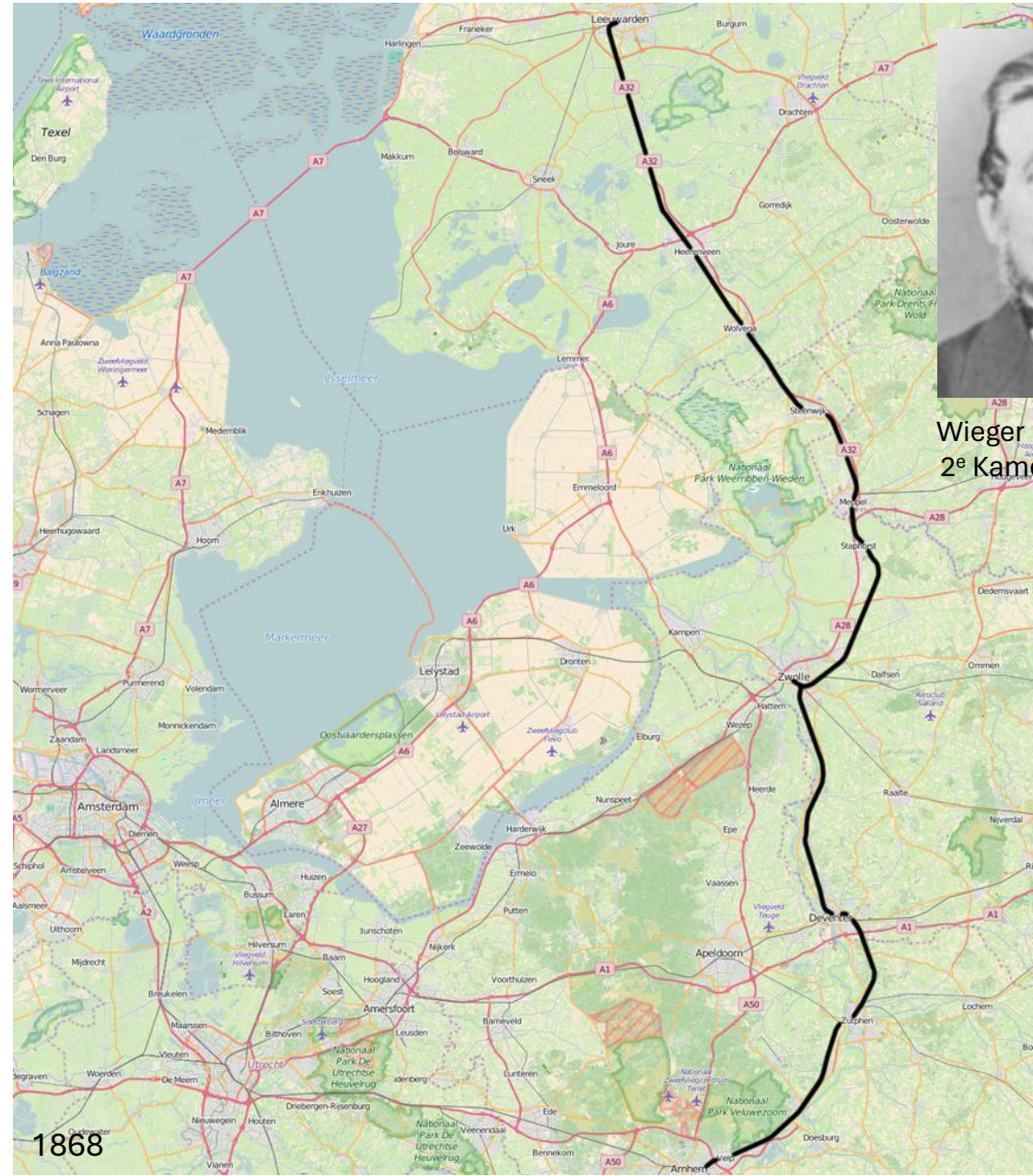
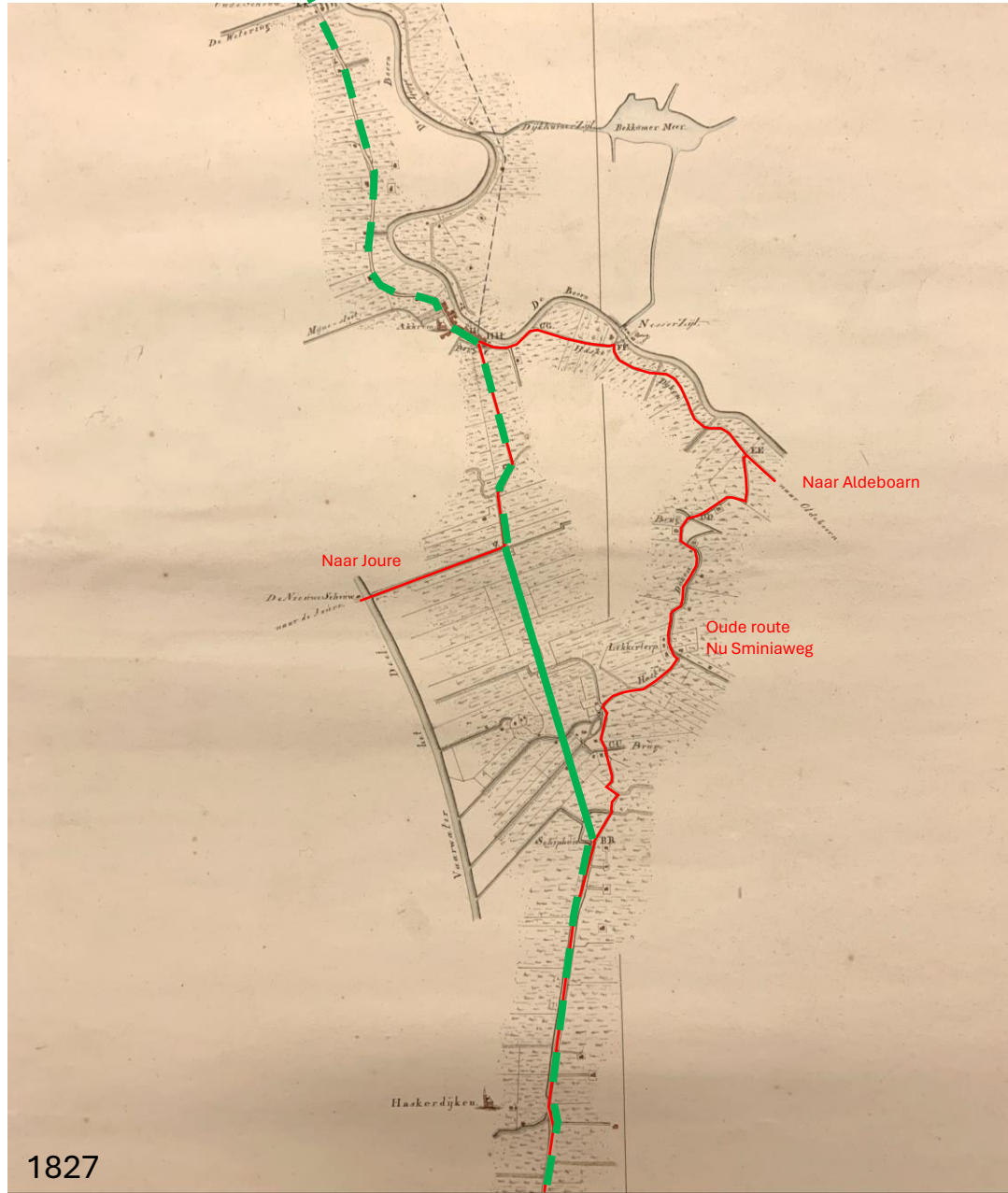
‘t Ijs en sneeuw, door wind en stroom gedreven,
schoof op grote hopen op dijken en velden. ‘s Avonds
liep het water over alle dijken heen. Alles stond onder
water en het was even als ieder huis een eilandje
was.’ 6 februari 1825

Grote storm van 1825 >

3. Industrie, waterschappen, voorspoed

Wieger Hendrik Idzerda
2^e Kamerlid uit Akkrum

Boeren- en waterindustrie: zuivel, vlees, lijnzaad, gras, schaatsen en schepen

Coöp. Zuilverfabriek Aldeboarn

- 1841: oliemolen De Eendacht aan de Polsleat
- 1815 Scheepswerf Langenberg, Nieuwe Brug (palingaken)
- 1882: kaasexportfirma van C.B. van Woerden uit Delft
- 1887: overname oliemolen door Ulbe Twijnstra (olie en lijnkoek voor vee)
- 1888-1898: coöperatieve zuivelfabriek Haskerdijken
- 1890: stoomschaatsfabriek Ruiter
- 1897: coöperatieve zuivelfabriek Utingeradeel in Akkrum (kaas- en boterproductie)
- 1899: coöperatieve zuivelfabriek Aldeboarn
- 1909: gemeentelijk abattoir (na Vleeskeuringswet)
- 1909: gemeentelijk gasfabriek in Nes
- 1919: overname abattoir door Friese Coöperatieve Exportslachterij (FCE)
- 1934: elektrische schaatsenfabriek Nijdam in Nes
- 1940: coöperatieve grasdrogerij tussen Akkrum en Aldeboarn

Melkvaarder Brugt Platje uit Haskerdijken

Boeren- en waterindustrie: zuivel, vlees, lijnzaad, gras, schaatsen en schepen > coöperaties

Coöp. Zuilverfabriek Aldeboarn

- 1841: oliemolen De Eendacht aan de Polsleat
- 1815 Scheepswerf Langenberg, Nieuwe Brug (palingaken)
- 1882: kaasexportfirma van C.B. van Woerden uit Delft
- 1887: overname oliemolen door Ulbe Twijnstra (olie en lijnkoek voor vee)
- 1888-1898: **coöperatieve** zuivelfabriek Haskerdijken
- 1890: stoomschaatsfabriek Ruiter
- 1897: **coöperatieve** zuivelfabriek Utingeradeel in Akkrum (kaas- en boterproductie)
- 1899: **coöperatieve** zuivelfabriek Aldeboarn
- 1909: gemeentelijk abattoir (na Vleeskeuringswet)
- 1909: gemeentelijk gasfabriek in Nes
- 1919: overname abattoir door Friese **Coöperatieve** Exportslachterij (FCE)
- 1934: elektrische schaatsenfabriek Nijdam in Nes
- 1940: **coöperatieve** grasdrogerij tussen Akkrum en Aldeboarn

Melkvaarder Brugt Platje uit Haskerdijken

Friese Coop Exportslachterij 1918

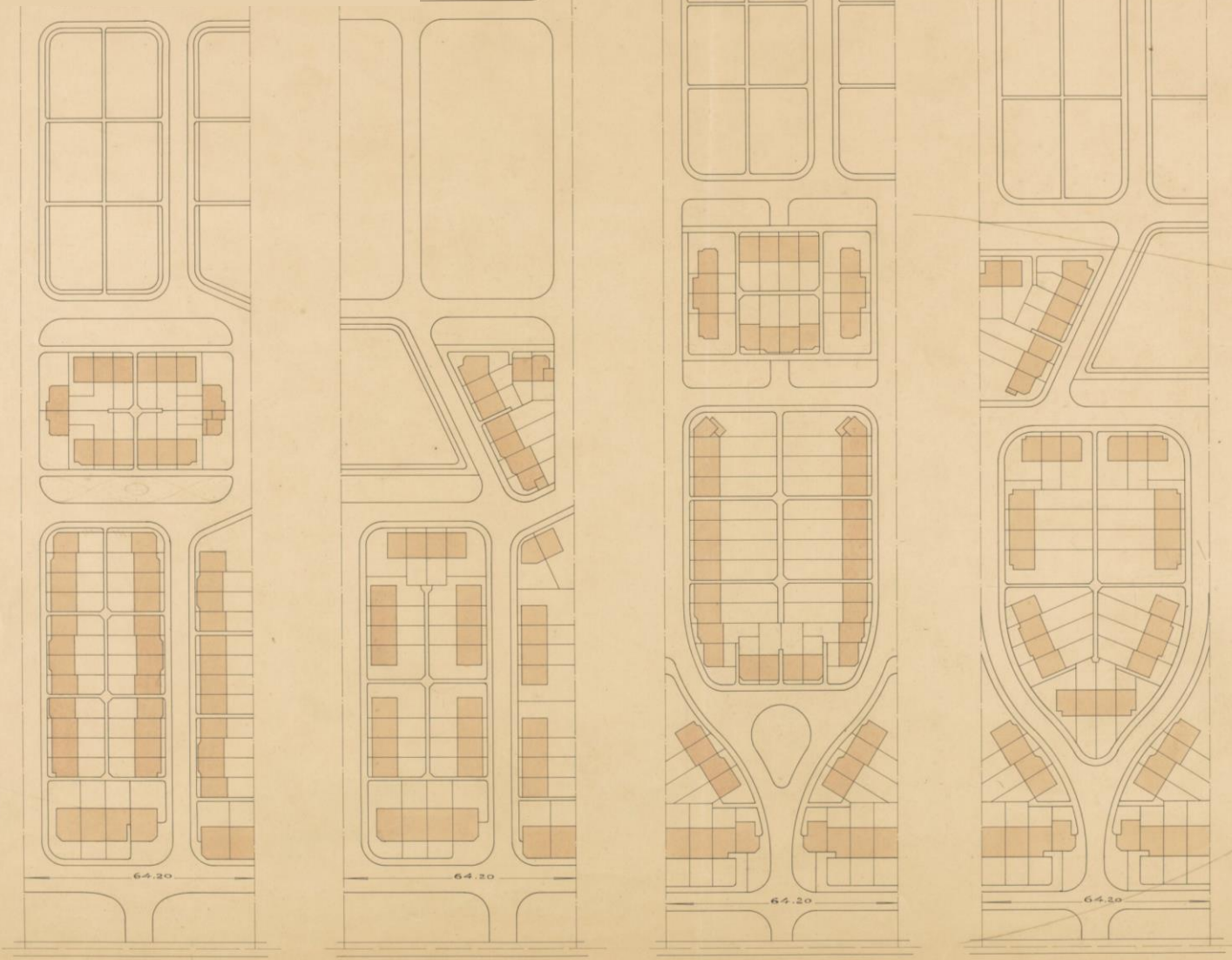
Twée snelheden naast elkaar

Heeresloot

Akkrum, U. Twijnstra's fabriek

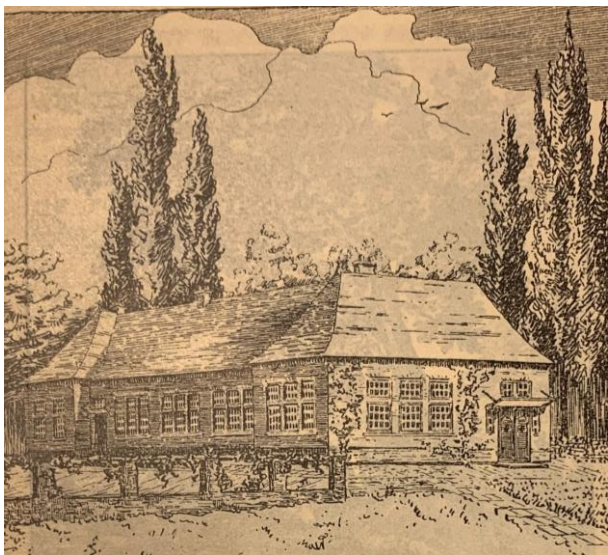
- Arbeidswet (1890)
- Leerplichtwet (1900)
- Woningwet (1901)
- Ongevallenwet (1901)

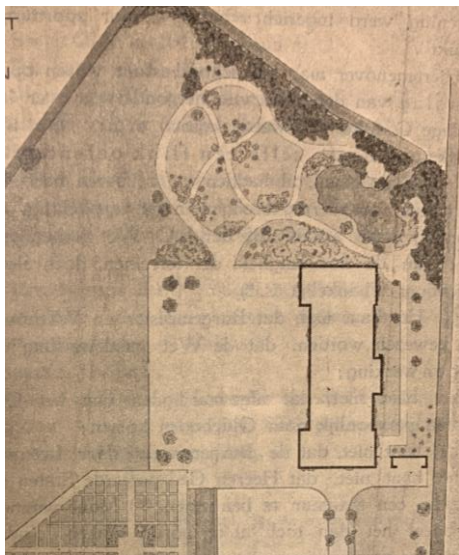
SCHAAL 1:500

Tuindorp “De Túntsjes”,
eerste huisjes 1916

Christelijke school Akkrum 1919, later Hasperschool

Ds. Hendrik Hasper
(1886-1974)

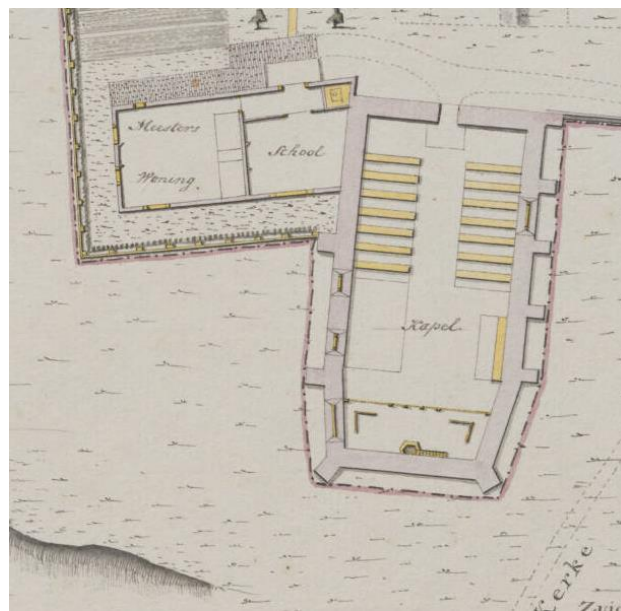
L.O. en U.L.O. Nes

Onderwijs

Huishoudschool Akkrum

School Haskerdijk, 1832 en 1890

Coopersburg 1899 en Welgelegen 1924

Weldoen, barmhartigheid

Warenhuis Cooper & Siegel in New York

Akkrum 1931 KLM Aerocarto

Ontstaan van de boezemwaterschappen

Waterschap Leppedijk 1913 opgericht met bestuur en regelementen.

Samenvoeging van allerlei kleine, particuliere poldertjes

Centrale afwatering, dieper ontwaterd

Buitenland ingepolderd

Ca. 1875

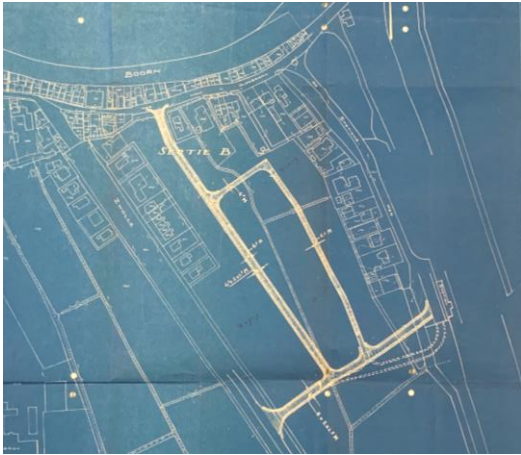

Ca. 1970-1990

Welvaart nam toe Forenzen en recreanten

< Eerste uitbreidingsplan
Akkrum 1928, arch G. van
der Leest

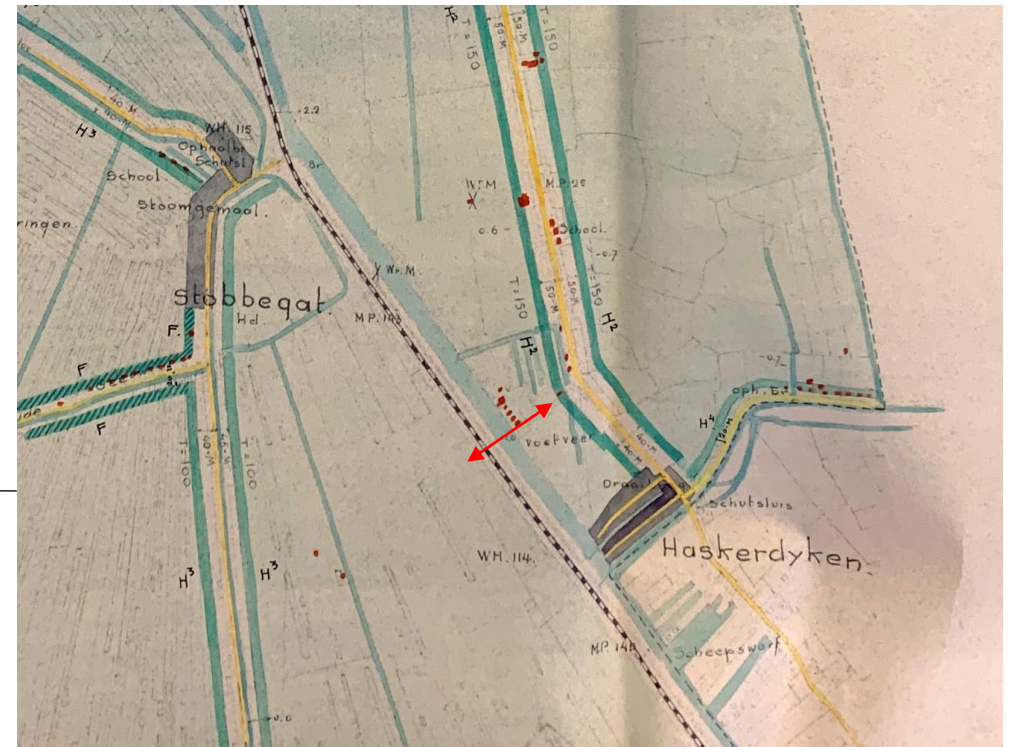

Prinses Margrietkanaal, jaren 30-1951

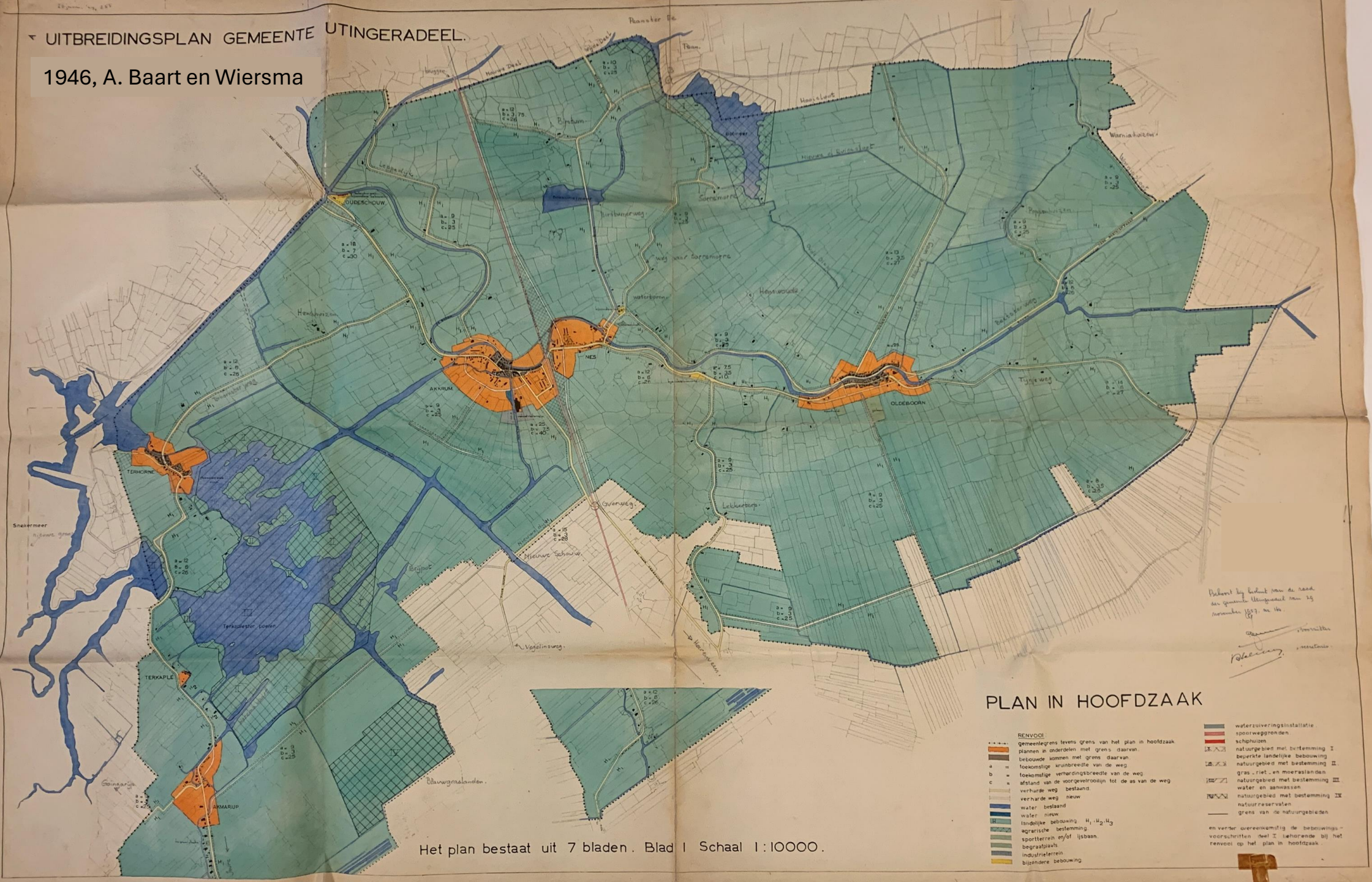
4. Ruilverkavelingen en uitbreidingsplannen

Uitbreidingsplan Haskerland door A. Baart 1941

Voetveer Haskerdijken

1946, A. Baart en Wiersma

Het plan bestaat uit 7 bladen. Blad I Schaal 1:10000.

PLAN IN HOOFDZAAK

- RENVOL:
- gemeenleegrens leuens grens van het plan in hoofdzak
 - plannen in onderdelen met grens daarvan
 - belouwe kommen met grens daarvan
 - toekomstige kruinbreedte van de weg
 - toekomstige verharingsbreedte van de weg
 - afstand van de voorgevelrooilijn tot de as van de weg
 - verharde weg
 - verharde weg
 - verharde weg
 - water besland
 - water nieuw
 - landelijke bebouwing H_1, H_2, H_3
 - agrische bestemming
 - sportreien en/of lijbaan
 - begrafpiaats
 - industrialieerein
 - hijzondere bebouwing

- waterzuiveringsinstallatie
 spoorweggronden
 schiphuizen
 natuurgebied met bestemming 1
 beperkte landelijke bebouwing
 natuurgebied met bestemming 1
 gras, riet, en moerasland
 natuurgebied met bestemming
 water en aanwassen
 natuurgebied met bestemming
 natuurreservaten
 grens van de natuurgebieden

en verder overeenkomstig de bebouwingsvoorschriften deel I behorende bij het reenvooi op het plan in hoofdzaak.

Dorpsbewoners niet tevreden: uitbreidingsplan verwees de arbeidersbevolking naar de noordzijde ‘met zijn stinkende sloot, hokken, enz.’ Noordkant ‘lijkt wel op de achterbuurten van een groote stad’. ‘99% van de bevolking bouwt liever in het zuiden, maar dat is nu gereserveerd voor de hogere klassen woningen’.

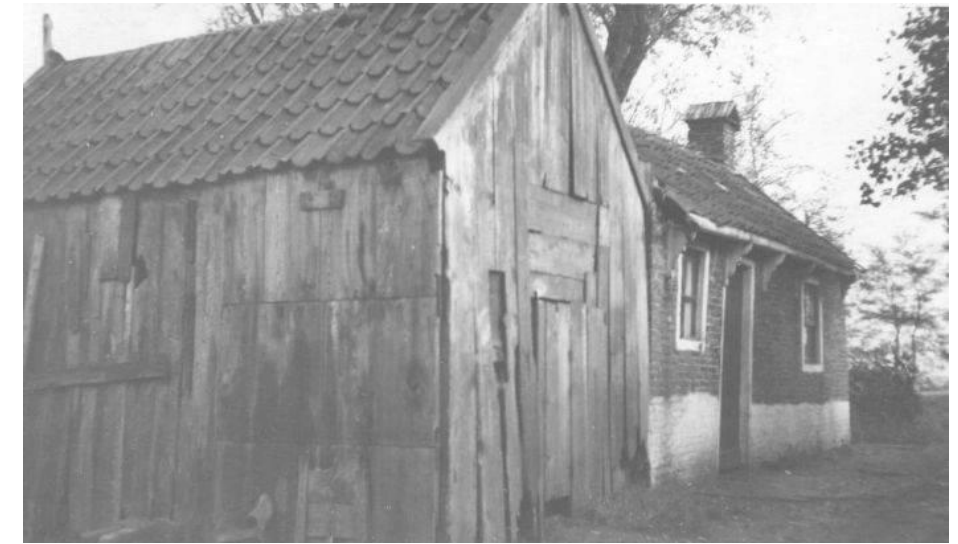
Súdkant
Jancko Douwamastrjitte
Gemeentelijke begraafplaats

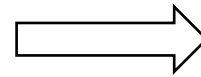
Krotopruiming

“Een verwaarloosd dorp is geen “symbool” meer voor de dorpsbewoners, de verbinding met hun woonplaats gaat verloren.” (1969)

“Krotwoning” Haskerdijken

*toestand vóór 1955 van de
kad. percelen 1621, 2611, 2628*

Boarnswal, woningwetwoningen 1955 gebouwd

UITBREIDINGSPLAN GEMEENTE UTINGERADEEL.
PLAN IN ONDERDELEN AKKRUM.
HERZIENING. 1959.

Sinnebuorren
Ulbe Twijnstrawei
Lange Miente
Korte Miente

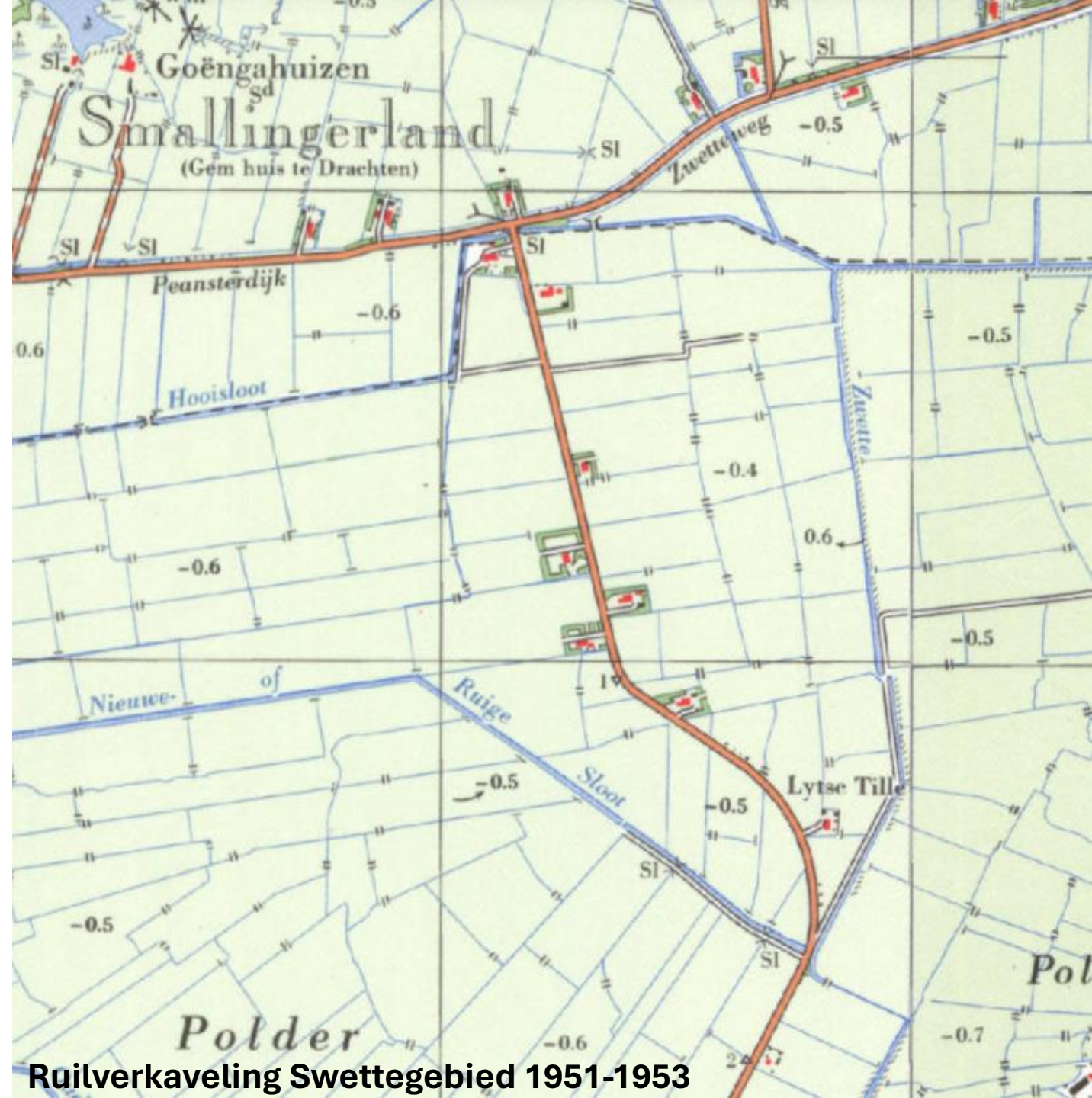

In het buitengebied: ruilverkavelingen

‘Er is binnen Friesland nog ‘n Noordoostpolder te winnen’
Het Lage Midden bracht slechts 25-30% op van wat het zou kunnen opbrengen.

Boer S. Kunnen en vrouw, pioniers in 1953
Prikwei 21

Ruilverkaveling Swettegebied 1951-1953

Nu omgeven door industrieterrein Haskerveen

Ruilverkaveling Haskerveenpolder
1958 start, 1963 afronding

Fabrieken maken Friese hofsteden „man-arm”

**Koeien
kunnen
niet
wachten**

**„Boerenhulp” staat
klaar als boer of
knecht ziek is**

WANNEER na 1 mei een boer in de buurt van Oldeboarn — voor de niet-aardrijkskundige: ten noorden van Heerenveen bij Beetsterzwaag — plotseling ziek wordt of door andere omstandigheden zijn werk niet kan verrichten, kan zijn vrouw de telefoon pakken en een beroep doen op een organisatie met

samenrijke uitbreide en dat tegelijkertijd het personeel inkromp. De gesloten boerenhulshouding, voor de oorlog reeds aangetast, werd na de oorlog geheel „open”. De boerenarbeiders gaan zich op de industrie richten, de zoons en dochters van de boer gaan studeren. En zij allen trekken weg van de boerderij, die hen allen geen boterham meer kan geven, maar die thans met een tekort aan werkkrachten komt te zitten.

RESERVIST

Op vele boerderijen is de arbeid nu

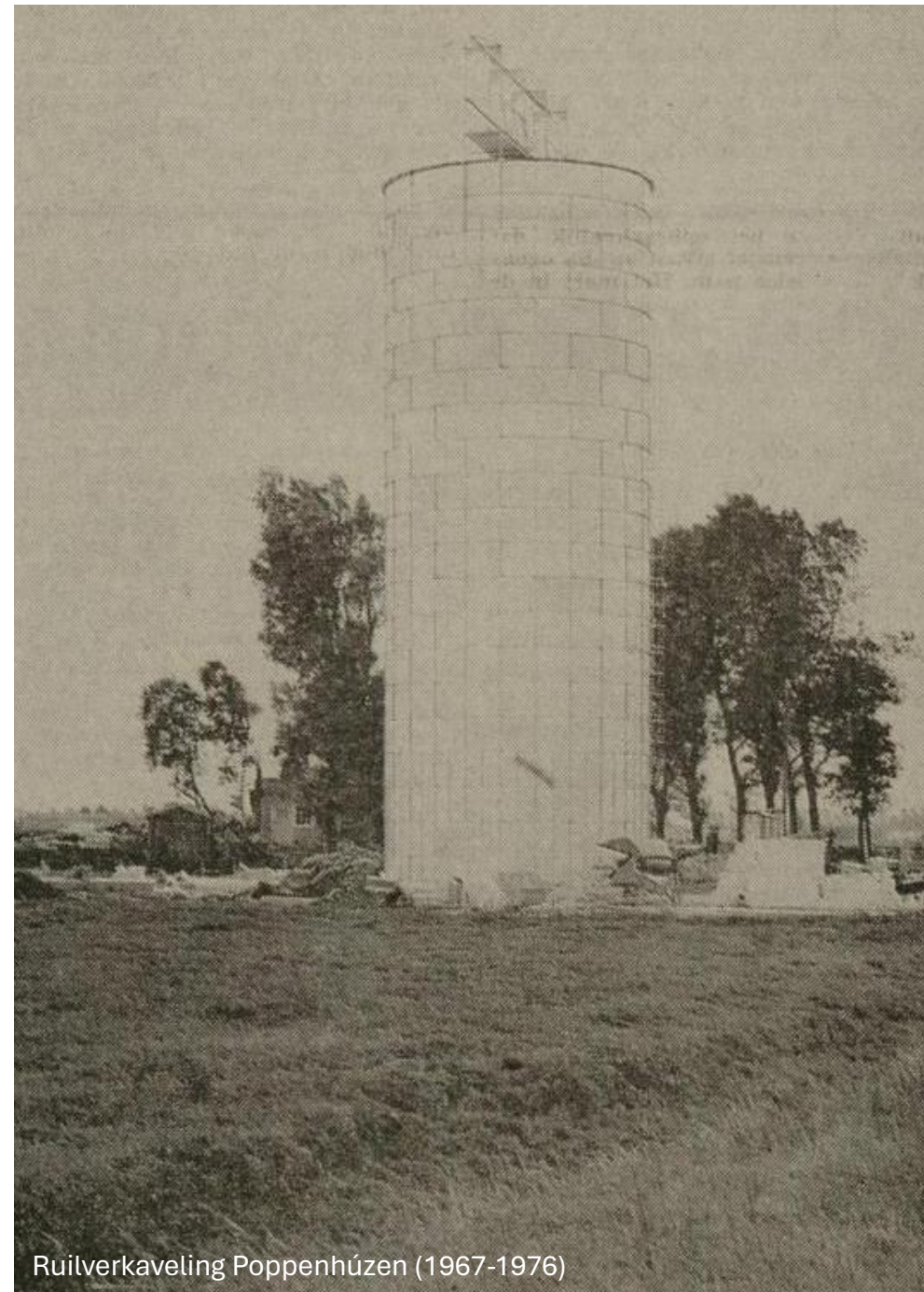
Zoeken naar de juiste balans

Natuur – landbouw

Landschap – bedrijf

Overheid – bewoners

Over ruilverkaveling veenpolders, 1972: 'Dizze ruilverkaveling is ofstemd. It oantal dat werklik tsjinstemd hat, wie it greatste. Mar sjoen de **Russyske stimmethoade**, dy't tapast wurdt, is dizze ruilverkaveling der troch kaem.' – Durk de Vries, Poppenhuizen

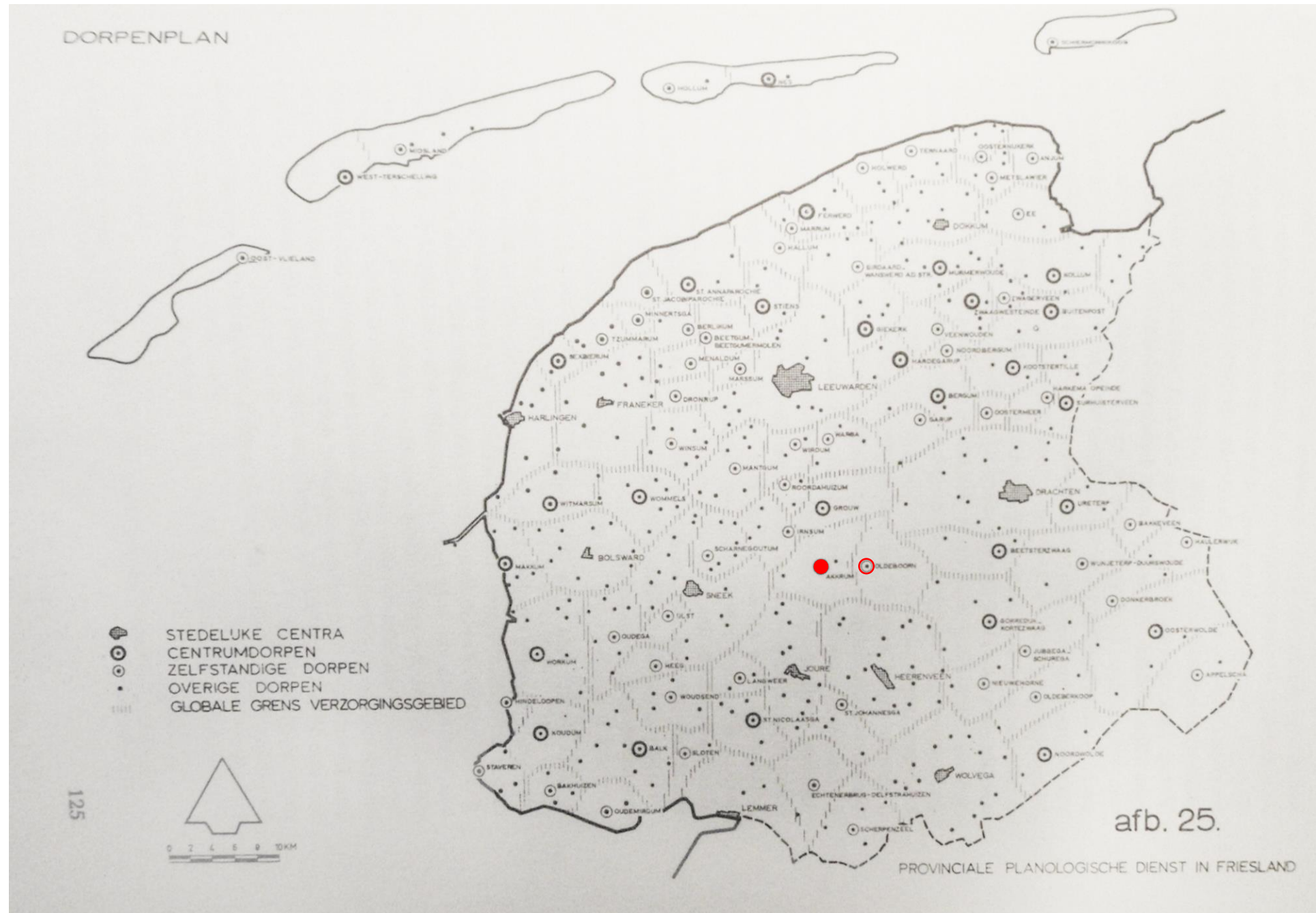
Ruilverkaveling Poppenhúzen (1967-1976)

5. 'Levensvatbare dorpen'

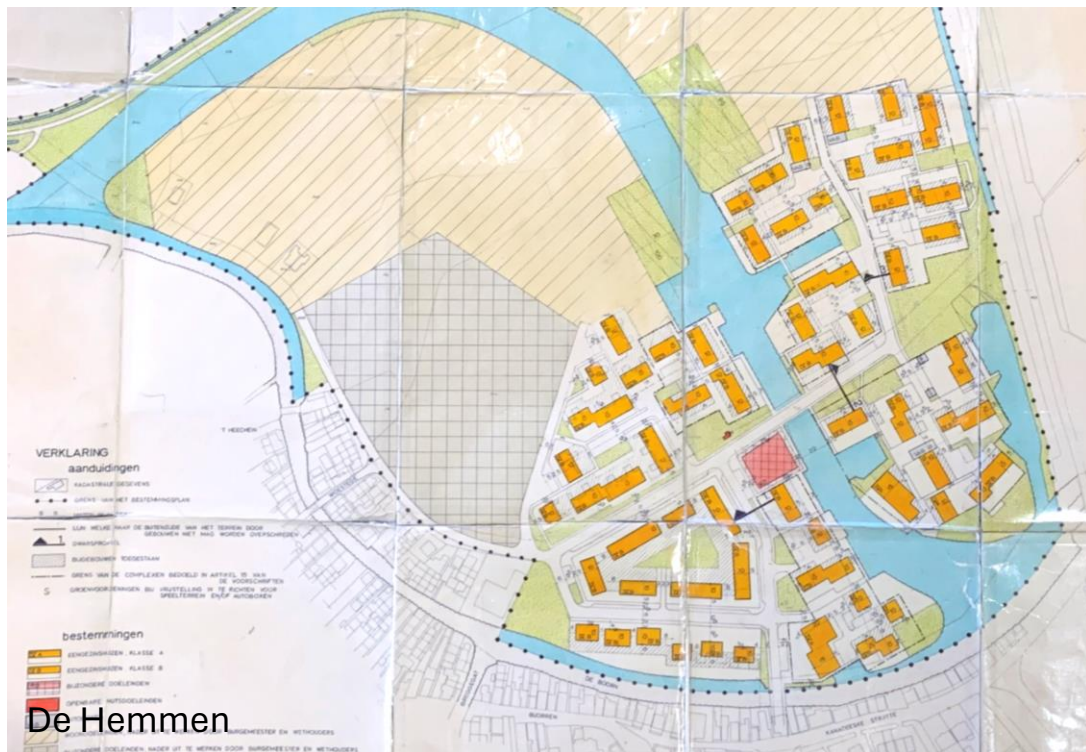

Nota "ruimtelijke ontwikkeling van het Friese platteland" 1966

Centrumdorpen
Zelfstandige dorpen
Afhankelijke dorpen

Nieuwe wijken Oude en nieuwe bewoners

Staalkaart van gebouwen > verder inventariseren

Episode 1: Boarn en kloosters

Episode 2. Melk, hooi en veen

Episode 3: Industrie, waterschappen, voorspoed

- Criteria**
- Cultuurhistorische waarde
 - Stedenbouwkundige waarde
 - Architectuurhistorische waarde
 - Gaafheid
 - Zeldzaamheid

Episode 4: uitbreidingsplannen en ruilverkavelingen

Episode 5: levensvatbare dorpen

